

УДК 94(430):327.58(=411.16)"13/14"
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2022.152-153.9>

А. Руднічук, асп.
e-mail: anna-rud@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-6835-6201

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

МІЖ КОРОЛЕМ І МІСТОМ: ЄВРЕЙСЬКА ГРОМАДА АУГСБУРГА І ВЛАДА У XIV–XV СТОЛІТТЯХ

У XIV–XV ст. основна взаємодія щодо врегулювання життя єврейської общини м. Аугсбург відбувалася між королем і містом. Єврейська громада перебувала під юрисдикцією короля і, в обмін на гарантії безпеки, сплачувала податки до державної скарбниці. Водночас сформувалися основні нормативно-правові акти, які врегулювали стосунки між місцевим населенням і єврейською громадою, її соціальний статус. Правове регламентування життя єврейського населення м. Аугсбург, розв'язання суперечностей між християнами та іудеями здійснювалося за участю міста або призначеної королем особи.

Ключові слова: німецьке місто, Аугсбург, XIV–XV ст., єврейська громада, король, міська рада.

Актуальність теми. Приналежність м. Аугсбурга до кафедральних міст у добу Середньовіччя зумовило його тісні відносини із єпископською та королівською владою. Цей аспект стосувався і регулювання становища єврейської общини всередині міста. Якщо у XII–XIII ст. ці взаємовідносини визначалися єпископською владою, то у добу Пізнього Середньовіччя регламентація життя єврейського населення перейшла безпосередньо у взаємовідносини між королем і містом. Детальне дослідження цієї теми допоможе краще розглянути становище єврейської громади м. Аугсбург у контексті взаємовідносин між королем та міською владою.

Історіографія дослідження представлена німецькими, українськими та російськими авторами.

Серед німецьких авторів на початку XX ст. історію єврейського населення м. Аугсбург досліджував Ф. Штайнталь. Його праця "Історія аугсбурзьких євреїв у середньовіччі", яка вийшла у 1911 р., містить інформацію про відносини єврейської громади за правління німецьких королів упродовж Середньовіччя.

Заслугою на увагу праця Б. Шиммельпфенінга "Християни та євреї у середньовічному Аугсбурзі", яка розкриває вузлові аспекти соціального й економічного становища єврейського населення у м. Аугсбурзі, основні території їхнього розселення, а також взаємодію із королівською та єпископською владою упродовж Середньовіччя [18].

Важливою роботою, присвяченою розвитку взаємовідносин між центральною владою і кафедральними містами у контексті становища євреїв, є праця Г. Маєра "Євреї і християни в кафедральних містах Аугсбург, Регенсбург, Зальцбург та Пассау впродовж першої половини XIV ст.", у якій автор торкається теми розвитку основних інституцій, які відповідали за розв'язання суперечностей всередині міста між християнською та іудейською спільнотами [16].

Вітчизняна історіографія представлена роботою Н. Г. Подалая, яка торкалася тематики дослідження єврейського населення, зокрема й у ганзейських містах, у праці "Могутня Ганза. Комерційний простір, міське життя і дипломатія XII–XVIII століть" [1].

Варто також виокремити працю М. А. Юсіма "Євреї в середньовічних містах європейського Заходу", яка входить у перший том чотиритомної збірки "Місто в середньовічній цивілізації Західної Європи" і містить загальну інформацію про становище єврейського населення у європейських містах доби Середньовіччя, зокрема основні причини хвилі єврейських погромів, що прокотилася й територією Німеччини під час епідемії чуми 1348–1349 рр. [2].

Джерельна база проблеми є доволі широкою. До неї варто віднести два томи "Книги актів міста Аугсбург", основний акцент у якій зосереджений на постановах і актах щодо м. Аугсбург, виданих королями, а згодом імператорами, які правили в Німеччині впродовж XII–XV ст. [4, 13].

Перший том охоплює період 1104–1346 рр. і містить документи, що засвідчують передання королем права сплати податків аугсбурзькою єврейською громадою Петеру фон Хохенеку, документацію стосовно затримання євреїв від імені королівської влади, процес незаконного арешту представників єврейської громади міста та примусової конфіскації боргових листів, посередницьку роль міста у цих процесах, а також взаємодію між міською владою, бюргерами і єврейською общиною всередині міських мурів [4].

Другий том "Книги актів міста Аугсбург" містить нормативні матеріали, які видавалися впродовж 1347–1399 рр., зокрема про становище єврейського населення після погромів та їхнє вигнання у 1348 р., процедуру стягнення податків з єврейського населення і постанови королівської влади стосовно судового провадження щодо єврейської громади [13].

Також варто виокремити два томи "Хронік швабських міст. Аугсбург", що входить у серію "Хроніки німецьких міст із XIV до XVI ст.", видану протягом XIX ст., де міститься інформація стосовно відносин міської ради та короля у контексті регламентації життя єврейської громади міста. Перший том включає інформацію про врегулювання конфлікту між королем Карлом IV і м. Аугсбург у 1373–1375 рр. щодо спроб міста привласнити право збирання податків із єврейського населення, а також конфлікт стосовно виплати тих самих податків у 1390 р. [6]. Другий том містить документи про введення маркування для єврейської громади м. Аугсбург у XV ст., а також листування між радою міста і королем стосовно цієї процедури [3].

Основні завдання. З'ясувати основні зміни регламентації життя єврейської громади м. Аугсбург у контексті взаємовідносин між міською та королівською владою. Встановити ступінь впливу взаємовідносин короля та міської влади на соціальне становище єврейського населення. Розкрити ключові аспекти регулювання життя єврейської громади м. Аугсбург німецьким королем.

Кореляція взаємовідносин між центральною владою і міською адміністрацією у контексті регулювання соціального становища єврейської общини залежала від приналежності Аугсбурга до кафедральних міст Німеччини. На відміну від імперських міст, де взаємодія ради відбувалася безпосередньо із королем, або вільних міст, де соціальне становище різноманітних груп населення регулю-

© Руднічук А., 2022

валосся безпосередньо міською адміністрацією, в Аугсбурзі регламентація життя такої групи населення як євреїв у XI–XIII ст. проходила три владні структури – міську раду, єпископа та короля. У добу Пізнього Середньовіччя ця ситуація змінюється – влада єпископа відходить на другий план, натомість вагому роль починають відігравати відносини між королем і містом, зокрема у контексті соціального становища єврейського населення.

Німецька дослідниця С. Мютшеле виділяє три етапи проживання єврейської общини у м. Аугсбург у добу Середньовіччя: перший розпочинається із появою єврейської громади всередині міста (близько XII ст.) і триває до погрому у 1348 р.; другий – від переселення єврейської общини в 1355 р. до виплати нею податку Карлу IV у 10000 гульденів (1373); третій розпочинається із 1373 р. і триває до остаточного вигнання єврейського населення з міста у 1438 р. [17, с. 116].

У другій половині XIV ст. в Аугсбурзі існувало два єврейські поселення: одне згадується у 1361 р. у зв'язку із назвою району міста "Judengasse", а друге – у 1366 р., до нього відносять назву "Judenberg". Швидше за все друге поселення сформувалося за потребою розселення людей через нестачу місця на попередній території. У XIV ст. обидві суміжні до цих поселень території були заселені християнами, а самі єврейські громади не були ізольованими від іншої частини населення, що спрощувало можливість контактів між євреями та християнами [18, с. 24].

Основним заняттям іудейського населення у пізньосередньовічному Аугсбурзі було ремесло, торгівля і лихварство. Торгівельна справа була як загальна (послуги у будівничій сфері, текстиль, риба, сіль тощо), так і спеціалізована: євреї часто виступали посередниками у торгівлі конями між місцевими князями або містом. Вони також брали активну участь в обміні грошей у місті: через постійне надання кредитів та укладення комерційних угод євреї володіли іноземними монетами і могли здійснювати їх обмін на місцеву грошову одиницю, і навпаки [16, с. 210].

Із XII ст. статус євреїв, що проживали у володіннях, які були у власності єпископа, зокрема й у м. Аугсбург, визначався таким чином: єврейське населення підпорядковувалося єпископу як власнику території, на яких вони оселялися, і королю – як члени нехристиянської релігійної громади. У 1236 р. Фрідріх II визначив єврейське населення як королівських слуг і надав гарантії їхнього захисту, але водночас міг розпоряджатися ними, як вважав за потрібне. До того ж нові королівські слуги повинні були сплачувати податки правителю [18, с. 24].

Із середини XIII ст., після смерті Фрідріха II, розпочалася тривала боротьба між єпископом м. Аугсбург і міською радою за верховенство в управлінні єврейською громадою. У результаті цих процесів місто позбавилося абсолютного володарювання короля та єпископа на своїх територіях і отримало можливість сформувати власний кодекс міського закону, затверджений у 1276 р. на прохання міської ради королем Рудольфом Габсбургом. Саме він і став регламентувати стосунки між бюргерами і єврейською общиною і всередині самої громади, залишаючись чинним впродовж XIV–XV ст. [16, с. 93].

Відповідно до цього закону в Аугсбурзі існували інституції регуляції стосунків між бюргерами і єврейською громадою, а також всередині самої іудейської спільноти.

По-перше, одним із представників єврейської общини, відповідальним за взаємодію з іншими жителями міста та міською владою, був юденмайстер ("judenmeister") – рабин, відповідальний за збір податків [16, с. 94].

По-друге, за стосунки між християнами та євреями, взаємовідносини всередині іудейської общини як представник від міста був відповідальним фогт. Він розглядав усі питання, що стосувалися євреїв або взаємодії між представниками єврейської громади та християнами, зокрема скарги християн на євреїв: цивільні справи та злочини (такі як вбивство або тілесні пошкодження), порушення громадського порядку, регулювання особистих стосунків між євреями та християнами [16, с. 94].

По-третє, у випадку скарги єврея на християнина справу мав розглядати бургграф. Якщо єврей скаржився на християнина перед судом фогта чи бургграфа, то він мав дати присягу, щоб підтвердити своє свідчення, для чого йому потрібні були двоє християн як помічники для присяги [16, с. 94].

Незважаючи на послаблення єпископської влади всередині міста, а також установаження та регламентацію власної правової системи, у добу Пізнього Середньовіччя ситуація складалася таким чином, що міська адміністрація все ще визнавала юрисдикцію короля над єврейським населенням міста. Король міг передавати або продавати право стягнення податку з єврейської общини міста будь-якій знатній особі. Наприклад, у 1330 р. Людвіг IV Баварський (1328–1347) передав Петеру фон Хохенеку право на стягнення податків з аугсбурзьких євреїв за 300 марок срібла, із щорічним податком у 60 фунтів пфенігів, а також 100 марок срібла від щорічного податку аугсбурзької єврейської общини. Відповідні розпорядження регулювалися двома королівськими листами від 8 червня 1330 р. [11, с. 262; 14, с. 261–262].

За рахунок цієї процедури король міг покривати власні витрати або виплачувати задатки. Наприклад, перший лист від 8 червня 1330 р. наголошував: "Ми, Людвіг, милістю Божою Римський імператор ... повідомляємо офіційно цим листом ... що ми знатному чоловіку Петеру фон Хохенеку ... закладаємо і передаємо ... євреїв м. Аугсбург, наших любих камеркнехтів, за три сотні марок срібла ... вищезазначені наші камеркнехти йому та його спадкоємцям кожен рік мають віддавати шістьдесят фунтів аугсбурзьких пфенігів" [14, с. 261]. Ця оплата здійснювалася як королівська "особиста власність у графстві Еглофс" [14, с. 261].

Другий лист із цієї самою датою свідчив про передачу частини від щорічного податку єврейської громади м. Аугсбург: "Ми, Людвіг, милістю Божою Римський імператор ... офіційно цим листом доводимо до відома, що ми знатному чоловіку Петеру фон Хохенеку ... віддали цим листом євреїв Аугсбурга, наших камеркнехтів [палацових слуг – прим. Р. А.], за 100 марок срібла, яких ми йому віддаємо як придане за його одруження..." [11, с. 262]. Єврейська громада міста мала віддавати останньому 20 фунтів аугсбурзьких пфенігів на рік, а термін дії сплати податку був фактично необмеженим: "... вищезазначені євреї, наші камеркнехти, повинні всі ці роки віддавати двадцять фунтів аугсбурзьких пфенігів ..." [11, с. 262].

Право зняття і передання сплати податків закріплювалося за правителем. Так, в обох листах за 1330 р. зустрічаються відповідні формулювання: "... допоки ми або наші наступники на троні не забажають євреїв від нього [Петера фон Хохенек – прим. Р. А.] та його спадкоємців звільнити і викупити..." [14, с. 261].

У документі від 28 січня 1338 р. імператор Людвіг Баварський звертається із наказом безпосередньо до самих євреїв м. Аугсбург: "... ми твердо воліємо і наказуємо вам, що ви знатному чоловіку Петеру фон Хохенеку ... ввірені із вашим звичайним податком, який ви нам повинні кожен рік віддавати ..." [12, с. 328].

Окрім цього, єврейська громада Аугсбурга мусила платити податок графам Людвігу і Фрідріху фон Етінгенам, а також додаткових 300 фунтів до скарбниці міста. Достовірно невідомо, чи останній тип податку містив відрахування для короля, чи вважався чистою виплатою місту. Німецький дослідник Ф. Штайнталь цілком слушно припускає, що плата у 600 фунтів податку (гіпотетична сумарна кількість податку для міста і правителя) є занадто високою, тому, скоріше, 300 фунтів включали і королівську частину [20].

У 1337 р. за наказом імператора було затримано євреїв з Аугсбурга, щоб забрати в них боргові зобов'язання. Серед них згадується єврейка Спріентцен, імовірно, дружина рабина, оскільки її називали шкільною вчителькою – "schulmaisterin" [7]. Причиною затримання стало те, що частина єврейського населення міста мала боргові листи, у яких були фінансові зобов'язання короля та інших знатних осіб, а також частини бюргерів і патриціату [7]. При цьому, як зазначалося у королівському листі від 8 січня 1330 р., м. Аугсбург мало виступати посередником при отриманні цих матеріалів: "...вищезгадані євреї ніколи не будуть звільненими, поки вони не передадуть бюргерам беззаперечно і безперешкодно свої листи" [4, с. 318]. Якщо ж це не відбудеться, єврейська громада міста мала надати: "...таку гарантію від захоплених євреїв за цей лист, яку вони мають задовольнити на справедливій основі" [4, с. 318].

Міська громада зреагувала доволі швидко, і вже у листі від 10 січня 1337 р., через два дні після висунутих королем вимог, зазначено факт передання листів єврейською громадою міста до королівського двору: "Ми, Людвіг, милістю Божою Римський імператор ... офіційно повідомляємо, що євреї м. Аугсбург всі разом з доброї волі вільно лишили листи" [10, с. 319]. Пасивна реакція міської громади, патриціїв, а також самого аугсбурзького єпископа щодо арешту жителів міста була зумовлена тим, що вони також брали позику від представників єврейської громади, які займалися фінансовою діяльністю, тому конфіскація і подальша ліквідація боргових листів була вигідна членам ради й частині жителів міста [7].

Король відмовився звільняти затриманих представників громади через те, що вони не передали свою частину боргових листів: "... ми сина Якоба Ламба, фрау Спріентцен – шкільну вчительку, Енсліна ден Ганслера – чоловіка її доньки та Джозеппен ден Кратцер не звільнимо ніколи, (допоки – прим. Р.А.) вони не передадуть свої листи, або у випадку такого залогу від тих самих євреїв із клятвою або з листом" [10, с. 319].

У 1342 р. Людвігом Баварським було введено подушний податок – т зв. "золотий пфеніг" (податок в один гульден), який сплачувався королю кожним дорослим євреєм [7].

У 1348 р. територією Німеччини прокотилася хвиля переслідувань і вигнання єврейського населення з міст, зокрема й м. Аугсбург. Через початок епідемії чуми, або Чорної Смерті, євреїв часто звинувачували в отруєнні колодязів або загалом у причинах розповсюдження епідемії в містах. Невизначено під час сутичок залишалася позиція патриціату. З одного боку, вони могли вигідно перепродати майно вигнанців, з іншого – адміністрації міста був вигідним захист цього прошарку населення [2, с. 229]. До того ж вчинення погромів і вигнання єврейської общини з території міста було вигідне їхнім боржникам, адже можна було не дотримуватись фінансових зобов'язань перед своїми позикодавцями. При цьому вся власність іудейської громади переходила до рук імператора та князів [1, с. 125].

Під час погромів у м. Аугсбург, імовірно, майно вигнанців передавалося королем місту і незабаром переходило до когось зі знатних осіб. У документах і листах м. Аугсбург за 1348 р. зустрічається інформація про наказ короля м. Аугсбург усіляко сприяти Ульріху фон Хохштетену при пошуку єврейського майна: "Ми, Людвіг милістю Божою Римський імператор ... Ульріха ... відправили ... майно євреїв Аугсбурга, яке вони по собі лишили, віддали і приписали місту ... він це саме майно має і може купити, передати і купити за пфеніги" [13, с. 18].

У 1350 р. король Карл IV надав місту право знову приймати євреїв на свою територію протягом 12 років, з можливістю стягувати з них щорічні відсотки та податки в обмін на гарантії захисту, які надавав правитель. До того, як минув зазначений термін, імператор у 1359 р. продовжив його дію ще на 20 років від закінчення першого періоду [6, с. 166]. Поступово кількість єврейського населення в місті зростала: у 1355 р. в податкових книгах було зафіксовано 18 єврейських сімей, у 1356 р. – 23, 1368 р. їх кількість становила 40, а з 1382 р. – 46 сімей. Станом на 1385 р. в Аугсбурзі проживало близько 200 євреїв [19].

У 1361 р. зустрічається лист Карла IV про те, що притягнути до відповідальності або починати судове провадження проти представників єврейської громади м. Аугсбург може лише місцевий фогт: "...ми всім євреям нашим та імперським камеркнехтам ... даруємо цим листом особливий привілей ... ніхто із будь-яких інших суддів не повинен викликати або звинувачувати [євреїв] поза містом Аугсбург, окрім тільки за винятком самого нашого і імперського фогта Аугсбурга ..." [9, с. 94]. У випадку звернення до іншого судді та порушення цього наказу "... це [рішення – прим. Р. А.] має стати повністю недійсним і неіснуючим і не повинно також завдати жодної шкоди тим самим євреям ..." [9, с. 95].

Термін дії цього указу не зазначається, але згадується: "Ця наша милість має настільки довго бути і силу мати, наскільки зазначають листи, що ми давали тим самим бюргерам Аугсбурга від євреїв раніше проти того ж самого" [9, с. 95]. Імовірно, подібні факти неправомірного суду над представниками єврейської громади зустрічалися і раніше і сприймалися королем як зазіхання на його право вищої юрисдикції над аугсбурзькою іудейською громадою.

Упродовж XIV ст. Аугсбург здійснював спроби закріпити за собою право на керування єврейською громадою в обхід королівської влади, зокрема після отримання привілею Кала IV у 1353 р. Перш ніж повністю скористатися цим правом, потрібно було виплатити компенсацію тим, кому раніше були надані права збирати податки з аугсбурзьких євреїв [6, с. 166]. Місту потрібно було викупити ці права, передані Петеру фон Хохенку в 1330 р., і які його сини Андреас, Бертольд і Ганс фон Хохенки успадкували від нього. Купівля відбулася у 1364 р. [19].

У результаті цих подій місто вважало, що отримало виняткове право на податки, сплачувані єврейським населенням. Король сприйняв це як претензії на своє верховенство над єврейським населенням. Іншою причиною таких дій з боку короля, скоріше за все, стало зазіхання на його право або право його наступників знімати чи передавати своїм підданим обов'язок стягнення податків зі своїх "камеркнехтів" [19].

Аугсбурзька рада виступила проти імператорського прохання, заборонила покидати єврейському населенню місто, доки суперечка не буде розв'язана, а також змусила їх присягнути місту. У відповідь у 1373 р. правитель видав листи з наказом оштрафувати та покарати місто. Після відповідних виплат у 1374 р. він помилював

аугсбурзьких бюргерів, проте наступного року єврейська громада була вигнана з міста. Згодом вона отримала можливість повернутися [6, с. 167].

Новий конфлікт із містом спричинило списання королем боргу єврейської громади в 1390 р. Місто відмовилося передавати частину списаних боргів королівській палаті, на що у відповідь королівські чиновники спробували конфіскувати майно місцевих купців. В результаті голова уряду Баварії (пізніше також ландфогт у Швабії) Борсібой фон Свінар подав від імені короля позов проти міста до королівського магістрату у Празі [6, с. 169]. Суд заборонив чіпати майно міських купців: "... ми постановляємо вищезазначеному пану Борсібою ... у володіння вищеприписаного майна всіх ... не брати, як було приписано" [21, с. 170]. При цьому місто, імовірно, сплатило вищезазначену суму королівській адміністрації, і в 1392 р. отримало привілеї від королівського двору приймати ще 12 років до свого двору єврейське населення, а також віддавати королю частину від податку єврейської громади [6, с. 171].

Наприкінці XIV – на початку XV ст. змінюється правовий статус єврейського населення всередині міста. Єврейська громада ставала менш мобільною, а протиставлення її міському населенню дедалі поглиблювалося. У XIII–XIV ст. набуття громадянства всередині м. Аугсбург здійснювалося за допомогою механізму гарантування захисту і права проживання шляхом набуття громадянства або через документально підтверджену угоду про прийом до громадянства. Останній пункт підходив для єврейського населення, яке періодично змінювало місце проживання і мало змогу набутися основні права і свободи громадянина міста, при цьому залишаючись мобільним. Проте постанови міської ради від 1397 і 1419 рр., які наголошували на обов'язковому громадянстві всередині міста, вплинули на мобільність єврейського населення [7].

Аугсбург остаточно визнав за королем право стягнення податків з єврейського населення у XV ст. У випадках спроб і претензій до єврейського населення з боку місцевих князів міська рада посилювалася на привілеї, надані Аугсбургу королем. Наприклад, пфальцграф Йоханн фон Ноймаркт, який вів війну проти Богемії в 1404–1405 рр., почав вимагати з єврейського населення німецьких міст, зокрема й Аугсбурга, стягнення податків на свою користь для ведення бойових дій. Рада міста оскаржила його наказ, послаляючись на "Свободи та послання", які надав їм імператор: "... він сам іде проти "Свобод та послань", у яких євреї "що знаходяться на нашій території та є нашими бюргерами" та, через кілька років, "все ще частково залишаються на цій території", будуть захищені від втручання сторонньої особи. Тільки місто впродовж цього часу мало право їх обкладати податками" [5, с. 372].

У цей самий період посилюється регламентація соціального становища євреїв, яка корелювалася із відносинами між містом та королівською владою. Про це свідчить упродовження спеціальних позначень для цього населення. Так, 21 квітня 1432 р. міська рада Аугсбурга звернулася до короля Сигізмунда Люксембурга (1411–1437), який сповістив їх про свою коронацію в Італії 25 листопада 1431 р., з листом подяки та привітань, до яких було додано "zedula inclusa" ("доданий лист"), де місто просило надати право позначати єврейське населення. Подібний лист такого самого змісту надійшов канцлеру Каспару Шліку 22 квітня того ж року [5, с. 374].

У додатку йдеться про те, що "... іудейство, яке проживає у нашому місті, прикрашають і носять настільки відкритий одяг і священницьке [скоріше за все йдеться

про "подібне до священницького" – прим Р. А.] облачення, що за звичайними й особливими рухами, які ви не зовсім розпізнаєте, їх привітаєте як священників, знімаючи капелюхи і ковпаки, і уклонитесь та іншу честь виявите, відповідно [про це – прим. Р. А.] до нас багато слів доходить і нас також взагалі дуже турбують..." [3, с. 375].

Описи акцентували увагу на схожості одягу євреїв з одягом священників, щоб більше підкреслити ситуацію, яка склалася у кафедральному місті, і потребу певного відділення єврейського населення від спільноти бюргерства. Німецький дослідник К. Йорг слушно наголошує, що скоріше за все подібні аргументи вже були відомі королю і мали вплинути на його рішення стосовно пропозиції Аугсбурга. Детальний опис т. зв. "неправомірних" дій євреїв давав можливість правителю або королівській канцелярії забезпечити Аугсбург бажаними привілеями [8, с. 71].

Лист засвідчує, що практика подібного "маркування" єврейського населення вже була широко розповсюджена всією територією держави: "... вони [євреї – прим. Р. А.] в багатьох кінцях і великій кількості земель, як ми чули, є помічені й позначені ..." [3, с. 375].

Відповідно місто просить короля видати спеціальне позначення для цієї групи населення: "...просимо ми Вашу королівську могутність ... через ваш королівський лист – послання порекомендувати нам зробити позначеним знаком на їхньому одязі єврейське населення, яке проживає в нашому місті" [3, с. 375].

К. Йорг наголошує, що лист до короля свідчить про визнання самим м. Аугсбургом королівських претензій на регулювання становища євреїв всередині міста. Відповідні посилання існували з огляду на статус євреїв як королівських слуг. Король Сигізмунд намагався посилити королівську владу над єврейським населенням, а також використати ці права із фінансовою метою, зокрема для отримання потенційних позик [8, с. 71]. Тому спочатку Сигізмунд проігнорував прохання Аугсбурзької ради.

Лише після низки звернень до короля 23 вересня 1434 р. були все ж таки введені позначки для єврейського населення, що стало початком подальших заходів, направлених на послаблення соціального становища єврейського населення в місті. Так, у 1436 р. було скасовано т. зв. єврейський суд, який засідав у синагозі й був вирішальним у суперечках між християнами та євреями. Його замінив комітет, який збирався у мерії і складався виключно із християн. 7 липня 1438 р. рада прийняла рішення про вигнання аугсбурзьких євреїв з міста терміном до літа 1440 р. [8, с. 71]. Проте назад до міста до кінця XV ст. вони більше не повернулися.

Отже, у XIV ст. відбуваються зміни у відносинах між міською радою та центральною владою щодо врегулювання соціального становища єврейського населення м. Аугсбург. Якщо у XIII ст. правова регламентація життя єврейської громади відбувалася у взаємодії між королем, єпископом та місцевою адміністрацією, то на початку Пізнього Середньовіччя взаємодія відбувалася безпосередньо між королем і містом. Король зберіг за собою право нарівні з містом збирати податки з єврейського населення, надавати місту право регламентувати соціальне і правове становище цієї громади всередині міста. Водночас у цей період відбуваються невдалі спроби ради міста перебрати на себе повноваження знімати податки з єврейського населення, але вони були припинені імператором.

У XV ст. м. Аугсбург остаточно визнає за королем юрисдикцію збирання податків від єврейської громади, а також на прохання міста сприяє її відокремленню від спільноти бюргерства шляхом запровадження маркування євреїв.

Перспективи дослідження цього питання залишаються відкритими. Зокрема, варто більш детально дослідити вплив королівських постанов на відносини між бюргерами і єврейською громадою всередині міста, регуляцію становища єврейського населення щодо королівської влади згідно зі зведенням законів 1276 р., а також їхнє змінення впродовж XIV–XV ст.

Список використаних джерел

1. Подалаяк Н. Г. Могушня Ганза. Комерційний простір, міське життя і дипломатія XII–XVIII століть / Н. Г. Подалаяк. – К.: Темпора, 2009. – 360 с.
2. Юсим М. А. Евреи в средневековых городах европейского Запада / М. А. Юсим // Город в средневековой цивилизации Западной Европы / под ред. А. А. Сванидзе. – М.: Наука, 1999. – Т. 1. – С. 225–231.
3. Beilage III. 375 (Brief. III Bl. 175b Nr. 765.) / Die Augsburger Juden im 15. Jahrhundert // Die Chroniken der schwäbischen Städte. Augsburg // Hrsg. K. Hegel. – Leipzig: Verlag von G. Hirzel. – 1866. – Bd. 2. – S. 375.
4. Des Kaisers Räte geloben, dass die gefangenen Juden nicht loslassen werden, bis diese der Stadt Augsburg ihre Trostbriefe herausgegeben haben. 1337, 8. Januar / Urkundenbuch der Stadt Augsburg. Die Urkunden vom Jahre 1104–1346 // Hrsg. Ch. Meyer. – Augsburg: Lampart und Comp., 1874. – Bd. 1. – S. 318.
5. Die Augsburger Juden im 15. Jahrhundert / Die Chroniken der schwäbischen Städte. Augsburg // Hrsg. K. Hegel. – Leipzig: Verlag von G. Hirzel. – Bd. 2. – S. 372–381.
6. Die Forderungen K.Karl IV. und Wenzel's an der Stadt Augsburg der Jude wegwn / Die Chroniken der schwäbischen Städte. Augsburg // Hrsg. K. Hegel. – Leipzig: Verlag von G. Hirzel. – Bd. 1. – S. 166–172.
7. Hirsch H. K. Juden in Augsburg [Electronic resource] / H. K. Hirsch. – Stadtllexikon Augsburg. – Access mode: <https://www.wissner.com/stadtllexikon-augsburg/aufsätze-zur-stadtgeschichte/73-juden-in-augsburg>
8. Jörg K. Reformdiskussion und Abgrenzung. Christen und Juden in Augsburg zur Zeit des Basler Konzils / K. Jörg // Integration und Desintegration der Kulturen im europäischen Mittelalter // Hg. M. Borgolte, J. Dücker, M. Müllerburg, B. Schneidmüller. – 2011. – S. 68–81.
9. Kaiser Karl IV, verleiht den in der Stadt Augsburg wohnenden Juden die Gnade, dass sie nur vor dem Reichsvogt in der Stadt belangt werden dürfen. 1361, 25. Januar / Urkundenbuch der Stadt Augsburg. Die Urkunden vom Jahre 1347–1399 // Hrsg. Ch. Meyer. – Augsburg: Lampart und Comp., 1878. – Bd. 2. – S. 94–95.
10. Kaiser Ludwig bezeugt, dass die Juden zu Augsburg der Stadt die Trostbriefe zurückgegeben haben, und verspricht dass die Widerspenstigen festgehalten bleiben sollen. 1337, 10. Januar / Urkundenbuch der Stadt Augsburg. Die Urkunden vom Jahre 1104–1346 // Hrsg. Ch. Meyer. – Augsburg: Lampart und Comp., 1874. – Bd. 1. – S. 319.
11. Kaiser Ludwig verpfandet dem Peter von Hoheneck für ein Darlehen von 100 Mark Silbers die Jahressteuer der Augsburger Juden. 1330, 8. Juni / Urkundenbuch der Stadt Augsburg. Die Urkunden vom Jahre 1104–1346 // Hrsg. Ch. Meyer. – Augsburg: Lampart und Comp., 1874. – Bd. 1. – S. 262.
12. Kaiser Ludwig weist die Jahressteuer der Augsburger Juden an Peter von Hoheneck. 1338, 28. Januar / Urkundenbuch der Stadt Augsburg. Die Urkunden vom Jahre 1104–1346 // Hrsg. Ch. Meyer. – Augsburg: Lampart und Comp., 1874. – Bd. 1. – S. 328.
13. König Karl IV. befiehlt dem Rathe und den Bürgern der Stadt Augsburg, seinem Schenken Ulrich von Hochstetten bei der Aufsuchung des ihm angewiesenen Judenguts in aller Weise behilflich zu sein. 1348, 6. Dezember / Urkundenbuch der Stadt Augsburg. Die Urkunden vom Jahre 1347–1399 // Hrsg. Ch. Meyer. – Augsburg: Lampart und Comp., 1878. – Bd. 2. – S. 18.
14. König Ludwig versetzt die Juden zu Augsburg für 300 Mark Silber an Peter von Hoheneck dergestalt, das sie diesem jährlich 60 Pfand Pfennige bezahlen sollen. 1330, 8. Juni / Urkundenbuch der Stadt Augsburg. Die Urkunden vom Jahre 1104–1346 // Hrsg. Ch. Meyer. – Augsburg: Lampart und Comp., 1874. – Bd. 1. – S. 261–262.
15. Maier G. Händler, Ärzte, Bauarbeiter: die wirtschaftlichen Tätigkeitsfelder der Augsburger Juden 1276 – 1348 / G. Maier // Die Juden in Schwaben // Hrsg. v. M. Brenner, S. Ullmann. – München: Oldenbourg Verlag, 2013. – S. 41–62.
16. Maier G. Juden und Christen in den Kathedralstädten Augsburg, Regensburg, Salzburg und Passau während der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts [Electronic resource] / G. Maier. – 2013. – 413 s. – Access mode: https://ubt.opus.hbz-nrw.de/opus45-ubtr/frontdoor/deliver/index/docId/663/file/Dissertation_Gregor_Maier.pdf
17. Mutschela S. Juden in Augsburg 1212–1440, Diss. phil. Stuttgart 1996 / S. Mutschela; Universität Stuttgart. – Stuttgart, 1996. – 343 S.
18. Schimmelpfennig B. Christen und Juden im Augsburg des Mittelalters / B. Schimmelpfennig // Judengemeinden in Schwaben im Kontext des Alten Reiches // Hrsg. R. Kießling. – Berlin: Akademie Verlag, 1995. – S. 23–38.
19. Steinthal F. Unter Karl IV / F. Steinthal // Geschichte der Augsburger Juden im Mittelalter. – Berlin: Ebering, 1911. – Access

mode: <http://www.lexikus.de/bibliothek/Geschichte-der-Augsburger-Juden-im-Mittelalter/Aeussere-Geschichte-der-Juden-in-Augsburg/Unter-Karl-IV>.

20. Steinthal F. Unter Ludwig dem Bayern / F. Steinthal // Geschichte der Augsburger Juden im Mittelalter. – Berlin: Ebering, 1911. – Access mode: <http://www.lexikus.de/bibliothek/Geschichte-der-Augsburger-Juden-im-Mittelalter/Aeussere-Geschichte-der-Juden-in-Augsburg/Unter-Ludwig-dem-Bayern>

21. Urtheil des königlichen Hofgerichts in Sache Borsibois von Swinar gegen die Stadt Augsburg. Prag, 1392, Mai 3 / Die Chroniken der schwäbischen Städte. Augsburg // Hrsg. K. Hegel. – Leipzig: Verlag von G. Hirzel. – Bd. 1. – S. 170–171.

References

1. Podalyak, N.H. (2009). Mighty Hansa. Commercial space, urban life and diplomacy of the XII – XVIII centuries. Kyiv: Tempora. [In Ukrainian]
2. Yusym, M.A. (1999) Jews in the medieval cities of the European West. In A.A. Svanidze (Eds.), City in the medieval civilization of Western Europe. – Moscow: Nauka. Pp. 225–231. [In Russian]
3. (1866) Supplement III. 375 (Letter. III Supl. 175b Nr. 765.). The Augsburg Jews in the 15th century. K. Hegel (Eds.). The Chronicles of the Swabian Cities. Augsburg. – Leipzig: Verlag von G. Hirzel. Bd. 2. P. 375 [In German]
4. (1874) The Emperor's councilors swear that the captured Jews will not be released until they have given the city of Augsburg their letters of consolation. 1337, January 8th. Ch. Meyer (Eds.). Document book of the city of Augsburg. The documents from the years 1104–1346 – Augsburg: Lampart und Comp. Bd. 1. P. 318 [In German]
5. (1866) The Augsburg Jews in the 15th century. K. Hegel (Eds.). The Chronicles of the Swabian Cities. Augsburg. – Leipzig: Verlag von G. Hirzel. Bd. 2. P. 372–381 [In German]
6. (1865) The demands of Karl IV and Wenzel on the city of Augsburg because of the Jews. K. Hegel (Eds.). The Chronicles of the Swabian Cities. Augsburg. – Leipzig: Verlag von G. Hirzel. Bd. 1. – Pp. 166–172 [In German]
7. Hirsch, H.K. Jews in Augsburg. – City lexicon Augsburg. – Access mode: <https://www.wissner.com/stadtllexikon-augsburg/aufsätze-zur-stadtgeschichte/73-juden-in-augsburg> [In German]
8. (2011) Jörg K. Reformdiskussion und Abgrenzung. Christen und Juden in Augsburg zur Zeit des Basler Konzils. M. Borgolte, J. Dücker, M. Müllerburg, B. Schneidmüller (Eds.). Integration und Desintegration der Kulturen im europäischen Mittelalter. – S. 68–81.
9. (1878) Emperor Karl IV grants the Jews living in the city of Augsburg the grace that they may only be prosecuted in the city before the Reichsvogt. 1361, January 25th. Ch. Meyer (Eds.). Document book of the city of Augsburg. The documents from the years 1347–1399. – Augsburg: Lampart und Comp. Bd. 2. Pp. 94–95. [In German]
10. (1874) Emperor Ludwig testifies that the Jews of Augsburg have returned the letters of consolation to the city and promises that the recalcitrant should remain detained. 1337, January 10th. Ch. Meyer (Eds.). Document book of the city of Augsburg. The documents from the years 1104–1346. – Augsburg: Lampart und Comp. Bd. 1. P. 319. [In German]
11. (1874) Emperor Ludwig pledged the annual tax of the Augsburg Jews to Peter von Hoheneck for a loan of 100 silver marks. 1330, June 8th. Ch. Meyer (Eds.). Document book of the city of Augsburg. The documents from the years 1104–1346. – Augsburg: Lampart und Comp. Bd. 1. P. 262. [In German]
12. (1874) Emperor Ludwig instructs Peter von Hoheneck to pay the annual tax for the Jews of Augsburg. 1338, January 28th. Ch. Meyer (Eds.). Document book of the city of Augsburg. The documents from the years 1104–1346. – Augsburg: Lampart und Comp. Bd. 1. P. 328 [In German]
13. (1878) King Karl IV orders the council and the citizens of the city of Augsburg to help his benefactor Ulrich von Hochstetten in all ways with the search for the Jewish property assigned to him. 1348, December 6th. Ch. Meyer (Eds.). Document book of the city of Augsburg. The documents from the years 1347–1399. – Augsburg: Lampart und Comp. Bd. 2. P. 18 [In German]
14. (1874) King Ludwig transfers the Jews of Augsburg to Peter von Hoheneck for 300 marks of silver in such a way that they are to pay him 60 pfennigs a year as a deposit. 1330, June 8th. Ch. Meyer (Eds.). Document book of the city of Augsburg. The documents from the years 1104–1346. – Augsburg: Lampart und Comp. Bd. 1. Pp. 261–262. [In German]
15. Maier, G. (2013) Merchants, doctors, construction workers: the economic fields of activity of the Augsburg Jews 1276 – 1348. M. Brenner, S. Ullmann (Eds.) The Jews in Swabia. – München: Oldenbourg Verlag. Pp. 41–62. [In German]
16. Maier, G. (2013) Juden und Christen in den Kathedralstädten Augsburg, Regensburg, Salzburg und Passau während der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts. – 406 P. – Access mode: https://ubt.opus.hbz-nrw.de/opus45-ubtr/frontdoor/deliver/index/docId/663/file/Dissertation_Gregor_Maier.pdf [In German]
17. Mutschela, S. (1996) Jews in Augsburg 1212–1440. Dissertat phil., Stuttgart. [In German]

18. Schimmelpfennig, B. (1995) Christians and Jews in Augsburg in the Middle Ages. R. Kießling (Eds.). Jewish communities in Swabia in the context of the Old Kingdom. – Berlin: Akademie Verlag. Pp. 23–38. [In German]

19. Steintal, F. (1911) Under Karl IV. History of the Augsburg Jews in the Middle Ages. – Berlin: Ebering. <http://www.lexikus.de/bibliothek/Geschichte-der-Augsburger-Juden-im-Mittelalter/Aeussere-Geschichte-der-Juden-in-Augsburg/Unter-Karl-IV> [In German]

20. Steintal, F. (1911) Under Ludwig the Bavarian. History of the Augsburg Jews in the Middle Ages. – Berlin: Ebering. <http://www.lexikus.de/bibliothek/Geschichte-der-Augsburger-Juden-im-Mittelalter/Aeussere-Geschichte-der-Juden-in-Augsburg/Unter-Ludwig-dem-Bayern> [In German]

21. (1865) Judgment of the royal court in the matter of Borsibois von Swinar against the city of Augsburg. Prague, 1392, May 3. K. Hegel. (Eds.). The Chronicles of the Swabian Cities. Augsburg. – Leipzig: Verlag von G. Hirzel. Bd. 1. Pp.170–171

Надійшла до редколегії 05.05.22

A. Rundichuk, PhD Stud.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

BETWEEN THE KING AND THE CITY: THE JEWISH COMMUNITY OF AUGSBURG AND THE GOVERNMENT IN THE 14TH-15TH CENTURIES

In the late Middle Ages on the territory of the cathedral city of Augsburg were two Jewish settlements, which were formed in the XII-XIII cent. In High Middle Ages, the administration of the Jewish community was made through the mediation of city, bishop and king. However, in the XIV-XV cent. the main interaction regarding the settlement of the life of the Jewish community took place between the king and the city. At the same time, were formed the main legal acts, which regulated the relations between the local population and the Jewish community, its social status.

Augsburg Jews were under the jurisdiction of the king and paid taxes to the state treasury in exchange for security guarantees. Legal regulation of the Jewish population of Augsburg, the resolution of disputes between Christians and Jews was carried out with the participation of the city or a person appointed by the king. The city council tried to take precedence in the tax collection procedure, which was perceived by the king as an encroachment on his authority. Such conflicts were resolved by imposing fines on the city or through the courts. In addition, members of the Jewish community were lenders to both the ruler and the burghers and the city council, which often led to misconduct against Jews by the authorities, including arrests and extortion of debtors, and de facto write-offs of the debts.

The change in the Jewish community of Augsburg, as in other German medieval cities, depended on the waves of the plague, which often led to pogroms, organized on baseless accusations of causing the disease, followed by the expulsion of the Jewish population from the city. At the same time, most debtors were given the opportunity not to pay debts to their lenders. Besides, the property of the Jewish community passed into the hands of the emperor and princes. From the XV cent., Augsburg, following the example of other German cities, introduced special markings for the Jewish population.

Keywords: German city, Augsburg, XIV-XV centuries, Jewish community, king, city council.